

Возна Тетяна Олександрівна,
здобувачка кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ

ПЕРЕДУМОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА УМИСНЕ ЗНИЩЕННЯ АБО ПОШКОДЖЕННЯ МАЙНА ЖУРНАЛІСТА

Нині в умовах розвитку України, як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної та правової держави, однією із гарантій становлення української державності є свобода слова. Так, згідно зі ст. 34 Конституції України кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в іншій спосіб – на свій вибір.

Напевно, всі знають вислів Н.М. Ротшильда: «Хто володіє інформацією – володіє світом» [1, с. 154]. Свобода слова та демократія – поняття нерозривні [4]. Демократична держава не може існувати, якщо в ній не існує свободи слова, і навпаки, свобода вираження поглядів створює умови для утвердження демократії. Саме тому, свободу слова, як особливу цінність, кожна демократична країна зобов'язана захищати. І цей захист повинен включати створення безпечних умов для роботи журналістів. Адже природне право кожної людини на свободу вираження неможливо реалізувати в умовах, коли за поширення інформації особа піддається залякуванням, погрозам, втрачає майно.

Однією з форм державного захисту як професійної діяльності журналістів, так і їх конституційних прав та свобод від кримінально протиправних посягань стало встановлення кримінальної відповідальності за перешкодження законній професійній діяльності журналістів (ст. 171 КК України). Однак зазначений факт не забезпечив належну кримінально-правову охорону конституційних прав і свобод журналістів, їх близьких родичів чи членів сім'ї. Ця обставина та занепокоєння стосовно утисків свободи слова в Україні, що його неодноразово висловлювали представники різних міжнародних організацій, зумовили прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів 14 травня 2015 року № 421-VIII, відповідно до якого КК України доповнено статтями 345-1 «Погроза або насильство щодо журналіста», 347-1 «Умисне знищення або пошкодження майна журналіста», 348-1 «Посягання на життя журналіста», 349-1 «Захоплення журналіста як заручника».

Водночас наявність зазначених норм у КК України ще не означає, що такий інструментарій спроможний ефективно захистити конституційні права та свободи журналістів від кримінально протиправних посягань. Згідно зі статистичними даними Офісу Генерального прокурора, кількісні показники зареєстрованих

кримінальних правопорушень стосовно умисного знищення або пошкодження майна журналіста протягом останніх років демонструють чітко виражену негативну тенденцію (якщо за 2015 рік зареєстровано чотири такі кримінальні правопорушення, то за 2016-й – 4, 2017-й – 8, 2018-й – 6; 2019-й – 3, 2020-й – 3, за січень-липень 2021 – го – 6) [3]. Це пояснюється наявними конструктивними недоліками норм, які передбачені ст. 347-1 КК України, їх неузгодженістю з іншими суміжними статтями Особливої частини КК України, що призводить до відповідних труднощів під час кваліфікації. Недоліки спричинені й відсутністю комплексних теоретичних досліджень кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста.

Питання кримінально-правової охорони професійної діяльності журналістів, їх прав та свобод в Україні розглядали у своїх роботах Я. С. Безпала, П. С. Берзін, К. М. Буряк, Л. Є. Василик, Р. В. Вереша, Д. Р. Гайнутдінов, Р. Д. Гаязутдинова, І. С. Заєць, А. П. Закалюк, Р. Д. Ішимова, Ю. В. Каримова, О. О. Костенко, С. В. Красильников, О. В. Красильникова, Г. М. Красноступ, І. П. Лановенко, В. К. Матвійчук, Д. А. Морквін, В. А. Новіков, В. І. Павликівський, І. В. Пилипенко, С. О. Письменський, П. С. Різаненко, В. В. Шаблистий, А. А. Шелест та ін. Незважаючи на те, що праці цих учених становлять значну наукову і практичну цінність, чимало питань, пов'язаних з ознаками складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 347-1 КК України, залишилися дискусійними, а деякі недостатньо чи взагалі не дослідженими, зокрема висвітлені лише в коментарях до чинного КК України, підручниках з кримінального права, статтях у періодичних виданнях тощо.

Відсутність якісної нормативно-правової бази зумовлює допущення помилок під час кваліфікації відповідних кримінальних правопорушень, сприяє уникненню тими, хто їх учиняє, справедливої відповідальності та загалом ускладнює протидію кримінальним правопорушенням у сфері законної професійної діяльності журналіста.

Нерідко під час досудового слідства каменем спотикання стають питання, пов'язані із належною правовою кваліфікацією діянь, вчинених щодо журналістів. Навіть якщо працівник медіа в заяві про кримінальне правопорушення зазначає норму КК України, під яку, на його думку, підпадає вчинене щодо нього діяння (наприклад, ч. 1 ст. 171 КК України – умисне перешкодження законній професійній діяльності журналіста), слідчий може з цим не погодитись і внести до ЄРДР відомості про іншу кваліфікацію кримінального правопорушення. Найпоширенішою є практика, коли слідчий вносить до ЄРДР відомості про кримінальні правопорушення, вчинені щодо журналістів, за такими статтями КК України, як 125 – умисне легке тілесне ушкодження, 126 – побої та мордування або 296 – хуліганство чи 194 – умисне знищення або пошкодження майна тощо. Наслідком неправильної кваліфікації кримінального правопорушення може стати

відмова у визнанні особи потерпілою або закриття провадження у зв'язку з відсутністю в діянні особи ознак складу кримінального правопорушення. Наприклад, розглядаючи скаргу на постанову слідчого про закриття кримінального провадження, Васильківський міськрайонний суд Київської області звернув увагу на те, що відомості до ЄРДР внесені слідчим на підставі ухвали слідчого судді за заявою про вчинення дій, що містять ознаки кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 347-1 КК України, проте з правовою кваліфікацією за ч. 1 ст. 194 КК України. Не встановивши під час досудового слідства ознак кримінального правопорушення, передбаченого ст. 194 КК України (умисне знищення або пошкодження майна), слідчий справу закрав [2]. Суд скасував зазначену постанову, дійшовши висновку про неповноту досудового слідства. Проте, одночасно він звернув увагу і на неможливість оскарження правової кваліфікації кримінального правопорушення до суду на стадії досудового розслідування [5]. Варто зазначити, що наведена судова практика є сталою.

Причинами такої ситуації є допущені помилки як під час процесу збирання доказової бази в рамках кримінальних проваджень, так і при кримінально-правовій кваліфікації досліджуваних кримінальних правопорушень. При цьому порушення принципу невідворотності кримінальної відповідальності негативно позначається на практиці запобігання кримінальним правопорушенням проти професійної діяльності журналістів [6, с. 145].

Викладене підтверджує актуальність обраної теми та зумовлює потребу поглибленого теоретичного аналізу кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста. Дослідження дозволить виробити науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення норм закону про кримінальну відповідальність за зазначенні діяння.

Список використаних джерел

1. Бабаніна В. В., Бондарчук А. С. Кримінально-правовий захист журналістів за законодавством зарубіжних країн. Європейські перспективи. 2019. № 2. С. 154–160.
2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [Д. С. Азаров, В. К. Гришук, А. В. Савченко та ін.]; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 1104 с.
3. Офіс Генерального прокурора : [сайт] / Статистика. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/1stat>.
4. Скринік М. В. Право фізичної особи на відшкодування шкоди, завданої каліцтвом. Приватно-правові механізми захисту прав людини: збірник матер. кругл. столу (Київ, 10 груд. 2021 р.). Київ, 2021. С. 116–119.

5. Ухвала слідчого судді Васильківського міськрайонного суду Київської області від 6 лют. 2018 р. у справі № 362/554/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72125673#>.

6. Borysov, V., Shakun, V., Babanina, V. Application of constitutional principles in criminal legislation of Ukraine. Revista de la Universidad del Zuli. Vol. 13, № 38. 2022. P. 140–158. DOI: <http://dx.doi.org/10.46925/rdluz.38.10>. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/Dialnet-ApplicationOfConstitutionalPrinciplesInCriminalLeg-8810143.pdf>.

Гіневська Валерія Броніславівна
студентка 2 курсу «Право» ННІ № 1
Національна академія внутрішніх справ

Науковий керівник – **Тичина Дмитро Михайлович**, провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ВІКТИМОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ТА ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХОДАМИ ВІКТИМОЛОГІЧНОГО ЗАПОБІГАННЯ

Вітчизняна кримінологічна наука сьогодні опинилась у непростій ситуації, пов'язаній не лише з необхідністю пошуку адекватних відповідей на зростаючі кримінальні загрози, що негативно змінюються, але і з потребою оновлення усталених і традиційних дослідницьких схем та аналітичних принципів. Кримінологія зараз перебуває на складному етапі свого розвитку, обумовленому утвердженням плюралізму методологічних позицій і пошуком адекватної сучасним реаліям наукової парадигми аналізу таких соціальних феноменів, як злочинність та боротьба з нею.

Водночас, на сучасному етапі розвитку суспільства, держави в цілому і правоохоронних органів зокрема, необхідний інтегрований системний аналіз соціального розвитку, що дозволить простежити віктимологічні тенденції й динаміку віктимологічних процесів, Віктимологічне прогнозування та запобігання злочинам, заради якого варто здійснювати віктимологічний моніторинг кримінальної ситуації, – одне з головних завдань правоохоронних органів загалом й Національної поліції України зокрема.

Віктимологічна безпека є необхідною ознакою успішного суспільства та соціально активної особи. На слухну думку вчених,